

Openings tekst: Wijsheid van Salomo 7: 22 – 8: 1

De wijsheid, de maakster van alles, heeft mij onderricht. Zij heeft een geest die verstandig en heilig is, uniek, veelzijdig, verfijnd, beweeglijk, helder, rein, toegankelijk, onkwetsbaar, liefdevol, scherpzinnig, onstuitbaar, weldadig, menslievend, standvastig, onwrikbaar, onbezorgd, almachtig, alles overziend en alle geesten doordringend, hoe scherp, zuiver of subtiel ze ook zijn. De wijsheid is beweeglijker dan alles wat beweegt, ze doordringt en doorstroomt alles met haar zuiverheid. Ze is de adem van Gods kracht, de zuivere straling van de luister van de Almachtige; niets dat onrein is kan haar binnendringen. In haar schittert het eeuwige licht, in haar wordt Gods kracht feilloos weerspiegeld en zijn goedheid afgebeeld. Ze is één maar kan alles, ze is onveranderlijk maar vernieuwt alles. Ze gaat over op elk volgend geslacht van vrome mensen en maakt hen tot vrienden van God, en tot profeten. Want God heeft alleen degene lief die zijn leven deelt met de wijsheid. In schoonheid overtreft ze de zon, haar plaats is boven de sterren. Ze is schitterender dan het daglicht, want dat wordt gevolgd door de nacht, maar de wijsheid wordt nooit verduisterd door het kwaad. Haar macht omvat de wereld van het ene uiteinde tot het andere, alles bestuurt ze even voortreffelijk.

Lezing: Lucas 18: 31 – 43 (NBV 21)

Hij nam de twaalf apart en zei tegen hen: 'We zijn nu op weg naar Jeruzalem, en alles wat door de profeten over de Mensenzoon geschreven is zal daar plaatsvinden. Want Hij zal worden uitgeleverd aan de heidenen en worden bespot en mishandeld en bespuwd. En nadat Hij is gezeseld, zal Hij worden gedood, maar op de derde dag zal Hij opstaan.' De leerlingen begrepen er niets van. De betekenis van Jezus' woorden bleef voor hen verborgen, en ze konden maar niet bevatten wat Hij had gezegd. Toen Hij in de buurt van Jericho kwam, zat er langs de weg een blinde te bedelen. Toen de blinde een menigte voorbij hoorde komen, vroeg hij wat er gaande was. Ze zeiden tegen hem: 'Jezus van Nazareth komt voorbij.' Daarop riep de blinde: 'Jezus, Zoon van David, heb medelijden met mij!' Degenen die vooropliepen, berispten hem en zeiden dat hij moest zwijgen, maar hij schreeuwde des te harder: 'Zoon van David, heb medelijden met mij!' Jezus bleef staan en zei dat men de blinde bij Hem moest brengen. Toen deze voor Hem stond, vroeg Hij hem: 'Wat wilt u dat Ik voor u doe?' De blinde antwoordde: 'Heer, zorg dat ik kan zien.' Jezus zei: 'Zien zult u! Uw geloof heeft u gered.' Onmiddellijk kon hij zien en hij volgde Hem terwijl hij God loofde. Alle mensen die getuige waren geweest van dit voorval brachten hulde aan God.

Overweging

Beste mensen, Op een brug in Utrecht staat een beeld van de Utrechtse beeldhouwer Pieter d'Hont. Het is de 'Wijsheid'. 'Vrouw Wijsheid'. Een vrouwenfiguur op een zuil. Wijlen Pieter d'Hont maakte meer van dergelijke beelden in de openbare ruimte. Zoals ook het ontroerende beeldje van Anne Frank. U kent dat vast wel ... Je zou dus kunnen zeggen: de wijsheid 'ligt' - of beter gezegd 'staat' - op straat. Overdrachtelijk geïnterpreteerd laat dat zien dat wijsheid niet is voorbehouden aan een aparte categorie mensen, maar dat zij berust op inzicht en levenservaring. Die - in beginsel – iedereen kan verwerven. In de loop van je leven. Waarin je - als het goed is - 'groeit' naarmate je ouder wordt. Zodat je gaandeweg behalve 'sadder' toch ook wat 'wiser', wijzer wordt. Dat is in ieder geval wat we doorgaans hopen. Wetenschappers - die ons brein onderzoeken - spreken daarbij van 'wijsheid' als 'de optimale balans tussen onze evolutionair oudere hersengebieden en onze nieuwere hersenen.

Hoe het ook zij, de vraag naar wat wijsheid is, doemt altijd weer op. Op alle levensterreinen. Bij alle grote vragen van onze tijd. Als het gaat om vrede en veiligheid. Om de oplossing van grote conflicten, zoals nu in Gaza en Oekraïne. De vraag naar wijsheid doemt ook op als het gaat om de juiste omgang met onze rechtstaat, om behoud van de democratie. De afgelopen weken bepaalden ons er weer eens te meer bij dat - en dat is nog een understatement - dat geen gelopen race is. Zowel in ons eigen land als in de VS en elders... De vraag naar wijsheid duikt uiteraard ook op als het gaat om de kwesties van klimaatverandering en biodiversiteit, multi- cultureel en – religieus samenleven, ethische dilemma's rond geboorte en levenseinde. Om maar wat maatschappelijke thema's te noemen. En ze speelt ook altijd op persoonlijk vlak: waar doe ik nu goed aan? Welke keuze kan ik het beste maken op het gebied van studie of werk? Op het terrein van, relaties. Als het gaat om de opvoeding van kinderen of gezondheid? Er zijn nogal wat keuzes waar we – individueel én collectief – voor staan.

II

In de bibliotheek, die de bijbel is, zijn er enkele boeken die om deze kernvraag heen cirkelen. Het is in de bijbel een apart genre: de wijsheidsliteratuur. In deze serie van diensten putten we daar regelmatig uit. Je kunt die wijsheidsliteratuur zien als 'gestolde levenservaring'. Overgeleverd van generatie op generatie. Zo gaat het in 'Spreuken' geregeld over een vader die z'n zoon vermanend toespreekt. 'Luister mijn zoon', klinkt het daar vaderlijk. 'Vergeet mijn lessen niet' en het zal je goed gaan ... De wijsheid wordt dus geacht over te gaan: van vader op zoon. Maar soms krijgt die bijbelse wijsheid ook een vrouwelijk gezicht. Bijvoorbeeld in de Wijsheid van Salomo. In Salomo's loflied op Sophie, zijn ode aan Vrouwe Wijsheid. We lazen ze daarnet. Het zijn de woorden van een verliefde koning. Een verliefde koning, die zélf al bekend stond om z'n wijsheden (1Kon.5:9 e.v.), maar die in zijn geliefde nog z'n meerdere vond ...

Want, stond Salomo zelf al bekend om z'n voortreffelijke inzichten, zij torent in alles nog boven hem uit. Innerlijk met haar indrukwekkende aantal deugden. Zoals haar verstandige geest, haar liefdevolle karakter, haar scherpzinnigheid, standvastigheid en wat dies meer zij... Maar - ook op de catwalk - hebben haar mededingsters het nakijken. Ook haar uiterlijk blijkt zij onovertroffen. Haar schoonheid overtreft de zon. Ze is mooier dan het daglicht. Want - en hier vloeien innerlijk en uiterlijk samen - "het daglicht wordt gevolgd door de nacht, maar de wijsheid wordt nooit verduisterd door het kwaad" (vs 30). Geen wonder dat Salomo haar charmes maar moeilijk kon weerstaan ...

III

Wat is wijsheid? En 'wie is wijs'? Ook in de evangeliën gaat 't daar over. Zo vertellen zowel Marcus als Mattheüs over Jezus' bezoek aan z'n 'vaderstad': Nazareth. Jezus heeft dan inmiddels een zekere staat van dienst met zijn optreden. Met z'n genezingen en de gelijkenissen die hij vertelde. Maar daarvan lijken de mensen in Nazareth niet erg onder de indruk. 'Dat is toch de zoon van die timmerman?' (Mt 13: 54 e.v.) klinkt het verbaasd. Hoe komt hij dan aan al die wijsheid, aan al die sophia?

In een aardig boekje heeft PKN-collega Stephan de Jong Jezus juist vanuit deze invalshoek benaderd: die van de wijsheidsleraar. Natuurlijk kun je 'Jezus' ook op allerlei andere manieren belichten. Bijvoorbeeld als 'Zoon van God', of als 'Messias'. Of als 'Mensenzoon', zoals Jezus zichzelf ook wel aanduidde. Maar De Jong kiest voor déze kant van Jezus' optreden. Een kant die hij vooral ingebed zag in Jezus' optreden als genezer. Als wijsheidsleraar, zegt de Jong, wilde Jezus mensen bevrijden. Dat wil zeggen: hij wilde hen genezen – tot een waarachtig leven. Daarvan getuigen de vele genezingsverhalen. Zoals dat van die blinde bedelaar, dat we lazen. Hij blijft bij Lucas naamloos. Maar wordt in een ander evangelie Bartimeüs (Mc 10:46-52) genoemd. Letterlijk: zoon van Timeüs, zoon van de vrome, godvrezende. Op weg naar Jericho loopt Jezus hem tegen het lijf. Gewoon op straat, waar Bartimeüs langs de kant van de weg aan het bedelen was. En dan voltrekt zich 'het wonder' dat de voorheen blinde man toch weer gaat 'zien'.

Het is een verhaal dat je met ironie of zelfs cynisme tegemoet kunt treden. Zeker, want waar is dat ooit vertoond? Dat iemand die z'n gezichtsvermogen al jaren had verloren, opeens toch weer alles kan zien? Welke kwakzalver heeft dat op z'n geweten? Dan is scepsis toch op z'n plaats?

Maar - om 'wonderverhalen' al deze op waarde te schatten - is het nodig om ze op de juiste manier te benaderen. Want er zitten meerdere betekenislagen in. Je moet ze met een spirituele bril lezen in plaats van als een medisch verslag. Daarnaast is het ook altijd goed te bedenken in welk verband een verhaal wordt verteld. Hier ligt dat verband in één van de eerst gelezen verzen. Daarin spreekt Jezus opnieuw met zijn leerlingen over het lijden dat hij tegemoet gaat. Aan het eind daarvan staat er een veelbetekenende mededeling: 'De leerlingen begrepen er niets van. De betekenis van Jezus' woorden bleef voor hen verborgen, en ze konden maar niet bevatten wat hij had gezegd'.

Dit onbegrip van de leerlingen is een terugkerend motief in het Lucas-evangelie. Het verhaal van Bartimeüs moet je nu zien tegenover dit onbegrip van de leerlingen. Het is een contrastverhaal. Een spiegelverhaal. In de spiegel van de blinde bedelaar die het wél ziet – hij weet immers Jezus op waarde te schatten, roept hem aan als Zoon van David, tot twee keer aan toe, en doet een beroep op zijn medeleven – in de spiegel van de blinde bedelaar die 'het licht' ziet, krijgt het onbegrip van de leerlingen kunnen extra contour...

Er wordt een spel gespeeld, met 'zien' en 'blind zijn', en omgekeerd 'blind zijn' en toch kunnen gaan zien. De blinde ziet het goed. Hij ziet het licht. De leerlingen - die er de hele tijd met hun neus bovenop staan - zijn ziende blind. Ze blijven in de duisternis van hun onbegrip gevangen.

Bij Jezus' wijsheid gaat 't om zulke heilzame inzichten voor de levensweg. Jezus ziet Bartimeüs tot diep in de ziel. En op dat moment voelt Bartimeüs zich 'gezien'. Zijn krachten worden gewekt en zijn 'innerlijke ogen' worden geopend door Jezus' boodschap. Zijn leven treedt vanuit het donker in het licht.... Het doet me denken aan dat lied van Huub Oosterhuis - dat het nieuwe Liedboek uit 2013 - helaas niet heeft gehaald. U kent het vast: 'De Heer heeft mij gezien en onverwacht, ben ik opnieuw geboren en getogen. Hij heeft mijn licht ontstoken in de nacht, gaf mij een levend hart en nieuwe ogen'.

In het 'wonderverhaal' van Bartimeüs gaat het om zo'n soort transformatie. Het nodigt je daarmee uit ook zélf uit ontvankelijk te worden voor Gods' liefde, zoals die in de persoon Jezus aan het licht trad. Om je eigen leven – van daaruit - met andere, met nieuwe ogen te bekijken. Om te 'zien' wat wezenlijk is in je leven en wat bijkomstig. Wat daarin die goddelijke liefde dient en wat niet. Om ook - meer politiek-maatschappelijk - te zien wat 'wijs' is en een scherper oog te krijgen voor wat 'dwaas' is. In onze tijd van voortdurende 'spektakelleegte en aandachtpolitiek' – de term is van politiek journalist Tom-Jan Meeus in zijn boekje over de populistische beeldtaal in ons land, sinds de eeuwwisseling – is dat nog niet zo eenvoudig. Je smartphone en andere media leveren je een eindeloze berichtenstroom en je, als je niet uitkijkt, tuimel je zomaar in een 'fabeltjesfuik' vol dwaasheden. Het is een hele uitdaging om 'focus' te behouden en staande te blijven...

IV

Wat is wijsheid? En 'wie is wijs'? Wat valt daar niet allemaal over te zeggen? Met Pieter d'Hont 'ligt' ze op straat. Er valt veel te leren van mensen om je heen. Hoe zij omgaan hun de 'ups' en – misschien bovenal ook de 'downs' – in hun leven en hoe zij zich tot anderen verhouden. In de bijbel is 'de Wijsheid' vervolgens ook nog eens verrassend 'genderneutraal'. Ze wordt niet enkel overgedragen door bezorgde vaders, maar krijgt ook gestalte in die fiere Sophie. Salomo 's geliefde. Zij was erbij toen God de wereld schiep. En nodigt ons ook zélf uit vrienden en vriendinnen van God te worden. Om wijsheid te vergaren en de wereld, naar vermogen, te herscheppen. En 'als klap op de vuurpijl' (als ik het zo mag zeggen?) is daar Jezus' wijsheid. Die ons geen pasklare recepten geeft voor al onze persoonlijke en maatschappelijke dilemma's, maar ons wel een 'ijkpunt' biedt en ons wil genezen tot waarachtig leven en liefdevolle overgave.

MOGE DAT ZO ZIJN.

Slottekst: Prediker 8:1

Wie heeft wijsheid? Wie kent de verklaring van de dingen? De wijsheid straalt de mens van het gezicht en verandert strenge ogen in een milde blik.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl